

ТИПОВА ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ІСПИТУ ДО АСПІРАНТУРИ

Філософія

РОЗДІЛ I. Філософія і її історія

ТЕМА 1. Філософія і світогляд

Проблема відношення людини до світу. Буття як абсолютна передумова світогляду і філософії. Буття та життєдіяльність. Філософія як любов до мудрості. Основне коло філософських проблем. Специфіка філософського розуміння дійсності. Філософія і наука. Філософія і політика. Філософія та ідеологія. Філософія і державне управління.

Світогляд як форма самоусвідомлення людини. Основні складові світогляду: знання, віра, переконання, цінності, ідеали. Відношення “людина - світ” як основна проблема світогляду.

Історичні типи світогляду: міфологічний, релігійний науковий, філософський та їх специфіка

ТЕМА 2. Філософія, її предмет та роль у суспільстві

Універсальність філософського знання. Матеріалізм та ідеалізм як два головних напрями історичного розвитку філософії. Основне питання філософії та його історичні форми.

Проблема взаємовідношення буття і духу. Діалектика і метафізика.

Основні функції філософії: методологічна, світоглядна, пізнавальна, виховна, соціально-практична. Загальноцивілізаційне і національне у філософії. Людина як найвища цінність. Місце і роль філософії у сучасному суспільному житті.

ТЕМА 3. Основні етапи історичного розвитку філософської думки

Філософія Стародавнього Сходу. Антична філософія. Космоцентризм античної філософії. Середньовічна філософія. Філософія доби Відродження та Нового часу. Гуманістичний зміст Ренесансу. Німецька класична філософія, її місце і роль в історії світової філософії. Ідейно-теоретичні витоки філософії марксизму.

ТЕМА 4. Основні етапи розвитку філософії в Україні

Світоглядні ідеї Київської Русі. Філософія у Києво-Могилянській академії. Філософські погляди Г.Сковороди. Філософські погляди М.Драгоманова, Т.Шевченка, Лесі Українки, І.Франка. М.Грушевський як історик, філософ і державний діяч. Основні проблеми розвитку філософії у сучасний період.

ТЕМА 5. Головні напрями сучасної світової філософії

Позитивізм та неопозитивізм. Антропологічна філософія. Екзистенціалізм. Герменевтика. Феноменологія. Неотомізм. Фрейдизм та неофрейдизм.

РОЗДІЛ II. Онтологія і гносеологія

ТЕМА 6. Буття, життєдіяльність, матерія

Онтологія – вчення про буття. Типи онтології: реалізм, матеріалізм, ідеалізм, монізм, дуалізм, плюралізм. Онтологія та гносеологія. Структура буття. Суспільне буття та його основа. Життя як самоцінність. Індивідуальне буття людини. Проблеми вибору шляхів життя. Свобода і відповідальність. Сенс буття. Ідеали та цінності людського життя. Буття і матерія. Рух як спосіб існування матеріального світу. Рух і розвиток. Формування науково-філософського поняття матерії. Основні форми руху матерії. Співвідношення біологічної та соціальної форм руху матерії. Простір і час як загальні форми існування матерії. Соціально-історичний простір і час. Простір і час як форми духовної діяльності.

ТЕМА 7. Проблема свідомості у філософії

Біологічні та соціальні передумови виникнення й розвитку свідомості. Свідомість та мислення. Свідомість і мозок. Свідомість і психіка. Свідоме й несвідоме у психіці людини. Психіка й етнос. Свідомість як ідеальна діяльність. Природа ідеального. Зв'язок матеріального та ідеального. Основні структурні рівні свідомості – несвідоме, підсвідоме, надсвідоме у філософії З.Фрейда. Суспільна та індивідуальна свідомість. Буденна, масова та теоретична свідомість. Форми суспільної свідомості. Відносна самостійність і творча активність свідомості. Пізнавальна, оцінююча, цілепокладальна та мотиваційна функції свідомості.

Сучасні проблеми формування національної самосвідомості в Україні. Риси психології українського народу.

ТЕМА 8. Теорія діалектики

Розвиток уявлень про діалектику в історії філософії та культури. Основні форми діалектики: антична, гегелівська, марксистська, екзистенціальна, “негативна”.

Діалектика як вчення про загальний зв'язок та розвиток. Поняття зв'язку та розвитку. Суперечність як особливий тип зв'язку, єдність протилежностей, джерело руху і саморозвитку. Розвиток як єдність прогресу і регресу. Діалектика як система категорій, законів і принципів. Діалектика як вчення про найбільш загальні закони розвитку універсуму.

Поняття закону. Зміст основних законів діалектики: закон взаємного переходу кількісних та якісних змін, закон єдності та боротьби протилежностей, закон заперечення заперечення. Принципи діалектики (об'єктивність, всезагальність, системність, історизм, розвиток, взаємозв'язок). Зв'язок законів і категорій діалектики. Зміст основних категорій діалектики: загальне, особливе, одиничне; сутність і явище; зміст і форма; можливість і дійсність; необхідність, випадковість, свобода; причина, наслідок, взаємодія тощо.

Методологічне значення законів, принципів і категорій діалектики для пізнання і практичної діяльності.

ТЕМА 9. Теорія пізнання

Специфіка пізнання та пізнавальних здібностей людини.

Соціально-практична природа пізнання. Структура пізнавального процесу. Поняття суб'єкта, об'єкта, предмета, мети, засобу та результату пізнання. Суб'єкт-суб'єктні, суб'єкт-об'єктні та об'єкт-об'єктні зв'язки й відношення у структурі пізнання. Емпіричний і теоретичний рівні пізнання. Основні засоби чуттєвого та раціонального пізнання. Пізнання і творчість. Проблема істини в пізнанні та бутті людини (істина об'єктивна і суб'єктивна, абсолютна та відносна). Істина і хибність. Практика як критерій істини.

ТЕМА 10. Методологія пізнання та практики

Поняття методу та методології. Співвідношення філософської, загальнонаукової та спеціально-наукової методології.

Основні методи філософського дослідження: сходження від абстрактного до конкретного, єдність історичного і логічного, збіг початку і принципу тощо.

Основні методи емпіричного пізнання: спостереження, опис, порівняння, аналогія, вимірювання, експеримент. Основні методи теоретичного дослідження: індукція та дедукція, аналіз та синтез, ідеалізація та формалізація, гіпотетико-дедуктивний метод.

Факт, проблема, ідея, гіпотеза, концепція, теорія як форми наукового пізнання та засоби його розвитку.

Свобода наукової творчості.

Етичні засади діяльності спеціаліста.

РОЗДІЛ III. Соціальна філософія та філософія історії

ТЕМА 11. Соціальна філософія, її предмет, завдання та роль у суспільстві

Соціальна філософія як світогляд, метод пізнання і теорія суспільно-історичного розвитку.

Співвідношення соціальної філософії, філософії історії та суспільних наук. Співвідношення пізнавального та світоглядного аспектів соціальної філософії. Відношення “людина – суспільство” як об'єкт соціальної філософії. Теоретична, світоглядна, методологічна та практична функції соціальної філософії.

Соціальна філософія і розбудова української державності.

ТЕМА 12. Людина і природа

Філософсько-світоглядний зміст проблеми відношення людини до природи.

Природа як універсум, космос, всезагальна сутність речей, об'єктивна реальність, природне довкілля, географічне середовище тощо.

Зовнішня та внутрішня природа людини, “перша” та “друга” природа, біо- та ноосфера, “неорганічне” тіло людини.

Природа як всезагальний предмет людської праці, засіб до життя та самоцінність.

Історичні форми взаємодії суспільства і природи. Ідеї географічного детермінізму і геополітики в контексті аналізу суспільних процесів.

Екологія і здоров'я людини.

Проблема екологічної безпеки України.

Сучасні демографічні проблеми в Україні та світі і шляхи їх розв'язання.

ТЕМА 13. Єдність та багатоманітність суспільно-історичного розвитку

Формування та розвиток ідеї суспільного прогресу в історії філософської та суспільно-політичної думки. Співвідношення понять “розвиток”, “прогрес” і “регрес”. Еволюція, революція, реформа. Сутність і критерії суспільного прогресу. Духовні потреби, духовні цінності та інтереси. Діалектика відносного й абсолютного в суспільному прогресі. Рушійні сили суспільного розвитку. Культурно-історичні форми та етапи суспільного прогресу. Науково-технічний прогрес. Сутність сучасної НТР. Історична доля марксистської теорії суспільно-економічних формацій. Сучасні концепції суспільно-історичного розвитку. Формація й епоха. Формація і цивілізація. Сучасні постіндустріальні концепції суспільного розвитку. Плюралізм форм і напрямів сучасного суспільного розвитку. Суспільний ідеал та суспільний процес. Співвідношення стихійного і свідомого в історичному розвитку. Проблема суб’єкта суспільно-історичного процесу. Людина, народ і маси. Футурологія і реальний світовий процес. До світової єдності - через культурне розмаїття.

ТЕМА 14. Людина і суспільство

Поняття суспільства. Основні підходи до розуміння сутності суспільства і суспільного життя людини (натуралістичний, ідеалістичний, теологічний, матеріалістичний, реалістичний). Суспільство як “соціальний організм”, цілісний характер суспільних відносин між людьми.

Особливості соціального детермінізму.

Потреби, інтереси, цілі.

Специфіка соціальних законів. Суперечності між людиною та суспільством і форми їх розв’язання. Колективізм та індивідуалізм. Практична основа буття суспільства.

Основні сфери суспільного життя людини: економічна, соціальна, політична, духовна, сімейно-побутова.

Економічна сфера суспільства

Суспільне виробництво, його сутність, структура та роль у житті суспільства.

Поняття способу виробництва. Сутність і структура продуктивних сил. Виробничі відносини та їх форми. Поняття власності. Особливості діалектики продуктивних сил та виробничих відносин у сучасну епоху. Сутність, структура та закономірності історичного розвитку духовного виробництва. Діалектика матеріального та духовного виробництва. Доля духовного виробництва в умовах ринку.

Політична сфера суспільства

Політична діяльність, політичні відносини, політична свідомість та політичні інститути.

Держава, партії, суспільно-політичні рухи і громадські формування як елементи політичної організації суспільства. Співвідношення політики, права та ідеології. Форми політичної влади. Влада, демократія та суспільне самоврядування. Сутність, походження та історичні закономірності розвитку держави.

Форми правління та державного устрою. Політичний режим. Шляхи побудови правової держави в Україні.

Соціальна сфера життя суспільства

Соціальна діяльність та соціальний захист населення. Соціальна структура суспільства: сутність, історичні тенденції розвитку.

Поняття класів. Соціальні страти. Особливості динаміки сучасної соціальної структури України. Суспільні відносини та соціальні інститути. Соціальна практика як діяльність щодо регулювання та зміни характеру суспільних відносин. Соціальні суперечності та способи їх розв'язання. Революція, еволюція, війна. Історичні форми спільності людей: рід, плем'я, етнос, раса, народність, нація, транснаціональна спільнота.

Природа націоналізму, шовінізму та інтернаціоналізму.

Сучасні проблеми розвитку національних відносин в Україні та в інших країнах СНД.

Сім'я та сімейно-побутові відносини. Основні засади сім'ї. Сім'я як осередок громадянського суспільства, форма відтворення життя, основа поступального розвитку суспільства, зміни поколінь. Сучасні етнічні, соціальні та психологічні проблеми сімейно-шлюбних відносин.

Духовна сфера життя суспільства

Духовні відносини у суспільстві. Духовність і ментальність. Особливості ментальності українського народу. Структура суспільної свідомості. Загальна характеристика форм суспільної свідомості: наукової, релігійної, філософської, художньої, моральної, політичної, правової. Шляхи формування і розвитку української національної самосвідомості.

Поняття культури, ціннісні та технологічні виміри культури. Культура і соціум. Цивілізація і культура. Гуманістична природа культури. Формування та етапи розвитку культури. Історична багатоманітність типів культур та їх взаємодія. Загальнолюдське і національне в культурі. Етнос і культура. Культура і демократія.

ТЕМА 15. Особа: теоретико-філософський аналіз

Історичні типи взаємовідносин особи і суспільства. Самоцінність особи. Культура як форма прояву і розвитку сутнісних сил людини, спосіб її самовизначення та міра людяності. Культура і культурність. Поняття інтелігентності. Філософія як квінтесенція культури. Людина як особа. Культурні та буттєві виміри життя людини. Свобода, вибір та відповідальність особи. Совість і моральний обов'язок. Мораль і право. Розум і віра. Проблема відчуження і шляхи його подолання. Цінності та їх структура.

Орієнтовний перелік питань до іспиту з філософії

Філософія і світогляд

1. Поняття світогляду та його структури.
2. Філософія і світогляд. Історичні типи світогляду.
3. Предмет філософії. Основне коло філософських питань.
4. Основне питання філософії.
5. Філософський зміст поняття буття та його структури.
6. Сутність та основні характеристики свідомості.
7. Основні функції філософії.

8. Філософія в системі культури.
9. Філософія, її гуманістичний смисл і суспільне призначення.
10. Філософія і наука.
11. Філософія і державне управління.

Теорія пізнання

1. Гносеологія. Сутність і структура пізнавального процесу.
2. Основні методи і форми наукового пізнання. Особливості сучасного етапу розвитку наукового пізнання.
3. Проблеми істини та її критерії.
4. Природа категорій людського мислення.
5. Діалектика як вчення про всезагальний зв'язок і розвиток.
6. Діалектика як методологія та її альтернативи.
7. Діалектика переходу кількісних змін в якісні і навпаки.
8. Закон заперечення заперечення.
9. Діалектика як вчення про єдність, взаємоперехід і боротьбу протилежностей.

Історичний розвиток світової філософії

1. Своєрідність філософії стародавніх Індії та Китаю.
2. Основні риси античної філософії.
3. Філософія епохи Середньовіччя та основні етапи її розвитку.
4. Філософія епохи Відродження.
5. Філософія Нового часу, її характерні риси.
6. Філософія Просвітництва, її місце і роль в історії культури.
7. Німецька класична філософія, її характерні риси.
8. Марксистська філософія, її місце і роль в історії філософської думки.
9. Основні напрями світової філософії ХХ – початку ХХІ ст.
10. Особливості філософської думки в Україні та її місце в історії світової культури.

Соціальна філософія та філософія історії

1. Особливості методології і логіки соціального пізнання. Поняття соціального детермінізму.
2. Соціальне буття суспільства.
3. Суспільство як саморегульована система.
4. Суспільство як система форм і сфер життєдіяльності людини.
5. Матеріально-виробнича сфера життєдіяльності суспільства.
6. Діалектика матеріального і духовного виробництва.
7. Співвідношення стихійного і свідомого в розвитку суспільства.
8. Структура суспільних відносин. Поняття соціальної структури суспільства.
9. Теорії “соціальної стратифікації” та “соціальної мобільності”.
10. Соціальна структура сучасного українського суспільства.
11. Суспільство та природа: діалектика взаємозв'язку.
12. Соціально-демографічний фактор суспільного розвитку.
13. Норми та цінності в житті суспільства.
14. Духовне життя суспільства: поняття, структура
15. Політичне життя суспільства: сутність, структура та тенденції розвитку.
16. Формаційні та цивілізаційні ступені людської історії.
17. Індивідуальні та загальні виміри історії.

18. Ідея прогресу в історії соціальної філософії. Критерії суспільного прогресу.
19. Рушійні сили та суб'єкти суспільного розвитку.
20. Поняття культури суспільства. Цивілізація і культура.
21. Держава як соціальний і політико-правовий інститут. Сутність структури та зміст державного управління.
22. Етнонаціональні проблеми в контексті сучасного процесу державотворення.
23. Екологічні проблеми сучасності: причини їх виникнення та шляхи розв'язання.
24. Особистість як предмет філософського аналізу.
25. Потреби, інтереси і цілі людей як мотивації матеріального і духовного виробництва.

СПИСОК

рекомендованої літератури

1. Аристотель. Метафізика / Аристотель ; сост. С. И. Еремеев. – СПб. ; К. – 2002. – 826 с.
2. Аристотель. Політика / Аристотель ; пер. з давньогрецької О. Кислюк. – К. : Основи, 2000. – 238 с.
3. Бердяев Н. А. Философия свободы. Смысл творчества / Н. А. Бердяев. – М. : Правда, 1989. – 607 с.
4. Бэкон Ф. Новый Органон / Ф. Бэкон // Сочинения в 2-х т. Т. 1. – М., 1976. – 583 с.
5. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма / М. Вебер // Избр. произв. – М., 1989. – 644 с.
6. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії “громадянське суспільство” / Юрген Габермас ; ред. М. Прихода ; пер. з нім. – Львів, 2000. – 317 с.
7. Гадамер Г.-Г. Истина і метод / Ганс-Георг Гадамер // Твір у 2-х т. / пер. з нім. – К. : Юніверс, 2000. – 459 с.
8. Гегель Г.В.Ф. Наука логики / Г.В.Ф. Гегель. – СПб. : Наука, 1997. – 800 с.
9. Гельвеций К. О человеке / К. Гельвеций // Сочинения в 2-х т. Т. 2. – М., 1974. – 497 с.
10. Гуссерль Э. Философия как строгая наука / Э. Гуссерль. – М., 1997. – 743 с.
11. Гуссерль Э. Кризис европейского человечества и философия [Електронний ресурс] / Э. Гуссерль. – Режим доступу : http://royallib.ru/book/gusserl_e/krizis_evropeyskogo_chelovechestva_i_filosofiya.html. – Назва з екрану.
12. Декарт Р. Міркування про метод: щоб правильно спрямовувати свій розум і відшукувати істину в науках / Рене Декарт. – К. : Тандем, 2001. – 114 с.
13. Делез Ж. Критическая философия Канта: учение о способностях; Бергсонизм; Спиноза / Жиль Делез ; пер. с фр. Я. И. Свирского. – М., 2000. – 349 с.
14. Драгоманов М. Чудацькі думки про українську національну справу [Електронний ресурс] / М. Драгоманов. – Режим доступу : http://mikhajjlo_dragomanov_chudack_dumki_pro_ukrainsku_nacionalnu_spravu_chastina_2.rar. – Назва з екрану.
15. Джеймс В. Прагматизм / Вільям Джеймс ; пер. П. Насади. – К., 2000. – 142с.
16. Камю А. Бунтующий человек. Философия, политика, искусство / Альбер Камю. – М., 1990. – 417 с.
17. Кант И. Критика чистого разума / И. Кант ; пер. з нім. – К. : Юніверс, 2000. – 501 с.
18. Кун Т. Структура научных революций / Томас Кун ; пер. с англ. – М., 2001. –

605 с.

19. Лейбниц Г.-В. Монадологія / Г.-В. Лейбниц // Твір в 4-х т. Т. 1. – М., 1989. –

612 с.

20. Локк Дж. Два трактати про врядування / Джон Локк ; пер. з англ. – К., 2001. –

264 с.

21. Макіавеллі Н. Державець. Флорентійські хроніки / Н. Макіавеллі. – К. :
Основи. – 2000. – 610 с.

22. Монтень М. Досліди / М. Монтень // Вибрані твори у 3-х т. Т. 3. – М. : Голос,
1992. – С. 165.

23. Мунье Э. Что такое персонализм? / Эмманюэль Мунье ; пер. И. С. Вдовиной. –
М. : Изд-во гуманит. лит., 1994. – 125 с.

24. Ницше Ф. Воля к власти: Опыт переоценки всех ценностей / Фридрих Ницше. –
М., 1995. – 459 с.

25. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс / Хосе Ортега-и-Гассет ; сост.
В. Ю. Кузнецова ; пер. с исп. С. Л. Воробьева и др. – М. : АСТ, 2001. – 612 с. –
(Philosophy).

26. Платон. Филеб, Государство, Тимей, Критий / Платон ; под. ред. А. Ф. Лосева и
др. ; пер. с древнегреч. – М., 1999. – 654 с.

27. Роттердамский Е. Похвала Глупоті. Домашні бесіди / Е. Роттердамський. – К.,
1993.

28. Руссо Ж. Ж. Об общественном договоре. Трактаты / Жан Жак Руссо ; пер. с фр.
А. Д. Хаютина, В. С. Алексеева-Попова. – М., 2000. – 542 с.

29. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо: Нарис феноменологічної онтології / Жан-Поль Сартр ;
пер. з фр. – К., 2001. – 850 с.

30. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество / П. Сорокин. – М., 1992. – 671 с.

31. Спиноза Б. Краткий трактат о Боге, человеке и его счастье; Богословско-
политический трактат : филос. трактаты / Бенедикт Спиноза ; пер. с латин. и гол. – М. :
АСТ. – 2000. – 398 с.

32. Тейяр де Ш. Феномен человека / Шарден де Тейяр. – М., 2000. – 587 с.

33. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії / Арнольд Дж Тойнбі // Твір у 2-х т. Т. 1. –
К. : Основи. – 1995. – 390 с.

34. Фрейд З. Введение в психоанализ : лекции / Зигмунд Фрейд. – М, 1991. – 365 с.

35. Фромм Э. Бегство от свободы / Э. Фромм. – М., 1992. – 540 с.

36. Фукуяма Ф. Великий разрыв / Ф. Фукуяма ; пер. с англ. под общ. ред.
А. В. Александровой. – М. : ООО “Издательство АСТ” ; ЗАО НПП “Ермак”, 2004. –
474 с. – (Philosophy).

37. Хайдеггер М. Время и бытие : статьи и выступления / Мартин Хайдеггер ; пер. с
нем. – М. : Республика, 1993. – 447 с.

38. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме / Мартин Хайдеггер // Проблема человека в
западной философии. – М, 1988. – С. 348–350.

39. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме [Электронный ресурс] / Мартин Хайдеггер. –
Режим доступа : <http://www.philosophy.ru/library/heideg/humanism.html>. – Назва з екрану.

40. Шпенглер О. Закат Европы: Очерки морфологии мировой истории / Освальд
Шпенглер. – М. : Мысль. – 1993. – Т. 1. – 704 с.

41. Юркевич П. Д. Сердце и его значение в духовной жизни человека /
П. Д. Юркевич // Труды Киевской духовной академии. – Кн. 1, отд. 2, 1860.

42. Юркевич П. Д. Сердце и его значение в духовной жизни человека [Электронный
ресурс] / П. Д. Юркевич. – Режим доступа : http://www.e-reading.org.ua/bookreader.php/138576/Sakral'naya_pedagogika_serdca.html. – Назва з екрану.

43. Ясперс К. Смысл и назначение истории / Карл Ясперс ; пер. с нем. – 2-е изд. – М., 1994. – 527с.

44. Ясперс К. Философская вера [Электронный ресурс] / Карл Ясперс. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/jaspers/index.php. – Назва з екрану.

Підручники та навчально-методичні посібники

1. Алексеев П. В. Философия : учебник / П. В. Алексеев. – М. : МГУ. – 2001. – 603 с.

2. Андрущенко В. П. Сучасна соціальна філософія / В. П. Андрущенко, М. І. Михальченко. – К., 1996. – 365 с.

3. Андрущенко В. П. Історія соціальної філософії (Західноєвропейський контекст) / В. П. Андрущенко. – К. : Тандем. – 2000. – 317 с.

4. Антология мировой философии. – М. : АСТ, 2001. – 958 с.

5. Барулин В. С. Социальная философия : учебник / В. С. Барулин. – М., 1999. – 558 с.

6. Всемирная энциклопедия : Философия / науч. ред. и сост. А. А. Грицанов. – М., 2001. – 1311 с.

7. Горський В. С. Історія української філософії : навч. посіб. / В. С. Горський. – 4-е вид., доп. – К., 2001. – 374 с.

8. Гулыга А. В. Немецкая классическая философия / А. В. Гулыга. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 2001. – 413 с.

9. Келле В. Ж. Наука как компонент социальной системы / В. Ж. Келле. – М. : Наука, 1988. – 200 с.

10. Кемеров В. Е. Хрестоматия по социальной философии : учеб. пособие / В. Е. Кемеров. – М., 2001. – 569 с.

11. Князев В. М. Державне управління: філософські, світоглядні та методологічні проблеми : монографія / В. М. Князев, І. Ф. Надольний, М. І. Мельник ; за заг. ред. В. М. Князева. – К. : Вид-во НАДУ ; Міленіум, 2003. – 320 с.

12. Князев В. М. Філософія / В. М. Князев. – К., 1996. – 112 с.

13. Лекторский В. А. Субъект, объект, познание / В. А. Лекторский. – М. : Наука, 1980. – 358 с.

14. Лекторский В. А. Эпистемология классическая и неклассическая / В. А. Лекторский. – М., 2009. – 256 с.

15. Мамардашвили М. К. Классический и неклассический идеалы рациональности / М. К. Мамардашвили. – М. : Логос, 2004. – 240 с.

16. Методологічні засади досліджень в галузі “Публічне адміністрування” : методичні рекомендації / уклад. В. М. Князев, Ю. В. Бакаєв. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – 96 с.

17. Новая философская энциклопедия : в 4 т. / Ин-т философии РАН, Нац. обществ.-науч. фонд ; предс. научно-ред. совета В. С. Стёпин. – М. : Мысль, 2000–2002.

18. Новая философская энциклопедия. – 2-е изд., испр. и допол. – М. : Мысль, 2010. – Т. 1.–4. – 2816 с.

19. Огородник І. В. Історія філософської думки в Україні : курс лекцій : навч. посіб. / І. В. Огородник. – К., 1999. – 543 с.

20. Патнэм Х. Философия сознания / Х. Патнэм. – М. : Дом интеллектуальной книги, 1999. – 234 с.

21. Перспективы метафизики: классическая и неклассическая метафизика на рубеже веков / под ред. Г. Л. Тульчинского, М. С. Уварова. – СПб. : Алетейя, 2000. – 415 с.

22. Порус В. Н. Рациональность, наука, культура / В. Н. Порус. – М., 2002. – 352 с.
23. Причепій С. М. Філософія : посібник / С. М. Причепій, А. М. Черній, В. Д. Гвоздецький, Л. А. Чекаль. – К., 2001. – 575 с.
24. Пружинин Б. И. Рациональность и историческое единство научного знания / Б. И. Пружинин. – М. : Наука, 1986. – 150 с.
25. Райл Г. Понятие сознания / Г. Райл. – М. : Идея-Пресс, 2000. – 312 с.
26. Рорти Р. Философия и зеркало природы / Р. Рорти ; науч. ред., пер. с англ. В. В. Целищев. – Новосибирск, 1997. – 320 с.
27. Серл Дж. Открывая сознание заново / Джон Серл ; пер. с англ. А. Ф. Грязнова. – М. : Идея-Пресс, 2002. – 256 с.
28. Синергетическая парадигма. Когнитивно-коммуникативные стратегии современного научного познания. – М. : Прогресс-Традиция, 2004. – 560 с.
29. Скирдо М. Л. Социальная философия : учеб. пособие / М. Л. Скирдо. – М. : Триада, 2000. – 265 с.
30. Традиції демократичного врядування в історії українського державотворення : монографія / авт. кол. : В. М. Князев, Ю. В. Бакаєв, Т. Е. Василевська ; за заг. ред. В. М. Князева. – К. : НАДУ, 2010. – 220 с.
31. Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки / П. Фейерабенд. – М. : Прогресс, 1986. – 542 с.
32. Философия : краткий тематический словарь / под ред. Т. П. Матяш, В. П. Яковлева. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2001. – 968 с. – (Словари XXI века).
33. Философия : учебник. / под ред. В. Д. Губина, Т. Ю. Сидориной, В. П. Филатова. – М. : Русское слово, 1996. – 432 с.
34. Философский энциклопедический словарь / ред. и сост. Е. Ф. Губский и др. – М., 2002. – 574 с.
35. Філософія : навч. посіб. / за ред. І. Ф. Надольного. – 4-е вид., перероб. і доп. – К. : Вікар, 2004. – 457 с.
36. Філософський енциклопедичний словник / голова редкол. В. І. Шинкарук. – К. : Абрис. – 2002. – 543 с.
37. Хрестоматия по истории философии : в 3-х ч. / В. А. Башкалова, В. Е. Гарпушкин, З. Р. Гафурова и др. – М., 2001–2003. – 854 с.
38. Хюбнер К. Истина мифа / К. Хюбнер ; отв. редактор В. Н. Порус ; пер. с нем. И. Т. Касавина. – М. : Республика, 1996. – 448 с.
39. Хюбнер К. Критика научного разума / К. Хюбнер ; отв. редактор В. Н. Порус ; пер. с нем. И. Т. Касавина. – М., 1994. – 326 с.
40. Чанышев А. Н. Философия Древнего мира : учебник / А. Н. Чанышев. – М., 2001. – 702 с.
41. Швырев В. С. Рациональность как ценность культуры / В. С. Швырев. – М. : Прогресс-Традиция, 2003. – 176 с.